

РЕЦЕНЗИЯ

от д.ф.н. **Вера Тервел Маровска**,
професор в Катедрата по български език
на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“,
за материалите, представени в процедурата
за защита на дисертация за присъждане на научната степен
доктор на науките в Софийския университет „Св. Климент Охридски;
в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*;
професионално направление 2.1. Филология (Български език – Съвременен български
език)

на дисертационен труд за присъждане на научната степен „доктор на науките“

с автор: проф. д-р **Красимира Славчева Алексова**

Тема: *Дубитативът в съвременния български език*

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № РД-38-425 / 15.07.2022 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема *Дубитативът в съвременния български език* за придобиване на научната степен „доктор на науките“ в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*; професионално направление 2.1. Филология (Български език – Съвременен български език).

Автор на дисертационния труд е проф. д-р Красимира Славчева Алексова от Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“.

Представеният от проф. д-р Красимира Славчева Алексова комплект материали на хартиен носител е в съответствие с Чл. 36 (1) от Правилника за развитие на академичния състав на СУ и включва следните документи:

1. молба по образец до ректора за откриване на процедура;
2. автобиография по европейски формат;
3. протокол от предварителното обсъждане в катедрата;
4. автореферат;
5. декларация за оригиналност и достоверност на приложените документи;
6. справка за спазване на специфичните изисквания на ФслФ;
7. списък на публикациите;

8. дисертационен труд;
9. копия на публикациите по темата на дисертационния труд;
10. комплект документи на хартиен носител от т. 1 до т. 9 – 3 броя;
11. комплект документи от т. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8 – 7 броя;

Докторантката е приложила 18 публикации по темата на дисертацията.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Проф. д-р Кр. Алексова е родена на 18.10.1965 г. Завършва средното си образование в 7-ма гимназия „Св. Седмочисленици“ в София. В интервала 1984-1988 г. завършва Българска филология в СУ със степен магистър. През същото време е специализирала и *История и теория на културата* в Историческия факултет на СУ.

През 1994 г. защитава докторска дисертация по социолингвистика „Езикови процеси в семейството (върху материал от столицата)“.

През 2005 г. се хабилитира за доцент, а през 2017 г. – за професор в Катедрата по български език на ФслФ на СУ „Св. Климент Охридски“.

Професионалният път на проф. д-р Кр. Алексова започва през 1989 г. До 1997 г. тя е старши преподавател по български език, българско странознание и търговска кореспонденция в Университета по национално и световно стопанство. От 1993 – 1995 г. е хоноруван преподавател в Катедрата по български език за чужденци в СУ. От 1994-1997 г. е хоноруван преподавател и в Катедрата по български език на СУ. От 1997 до 2000 г. е външен съвместител и преподавател по български език за чужденци в УНСС. От 1997 г. е главен асистент и преподавател по СБЕ в Катедрата по български език в СУ.

От 2005 до 2007 г. е лектор по български език и култура в Провансалския университет „Екс-Марсилия“ в Екс-ан-Прованс във Франция.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Рецензираната дисертация е посветена на един от най-интересните въпроси на българската глаголна морфология – за т.нар. дубитатив. Специфичността му се определя главно от смесения му характер, проявяващ се в отношение и към наклоненията, и към стойности на достоверността и истинността на информацията, предавана от глаголните форми. Същевременно дубитативът е привличал вниманието на изследователите на българската морфология покрай други явления и почти никога

интересът им не е бил концентриран основно върху него самия. Затова избраната тема определено може да се определи като дисертабилна.

4. Познаване на проблема

Явлението дубитатив е изследвано в дисертацията на проф. Кр. Алексова изключително разностранно, задълбочено и с внимание и към речевите му реализации. Съществуващата литература по въпросите на модалността, евиденциалността и епистемичността е проучена и отразена в изследването детайлно и това само по себе си е достойнство и принос на дисертацията, тъй като отразените лингвистични феномени не са описани в българската граматика достатъчно надеждно. Съществуващата литература е основно англоезична и върху интерпретациите в нея е отразена спецификата както на английския език, така и на другите езици, материал от които се анализира в цитираните източници. Съществуват и немалко типологически анализи, за които дисертацията информира. Библиографията съдържа около 220 заглавия (с. 361-382 от дисертацията (Д)), почти половината са англоезични, издадени през последното десетилетие на 20 и през 21 в.

5. Методика на изследването

Използваните изследователски методи са свързани със спецификата на описваните в труда явления и естествено зависими от тяхното многообразие. Те включват научно описание и анализ на езиковия материал, вкл. и с контекстуален акцент; структурно-семантичен и функционално-прагматичен анализ; статистически методи за типологическите изводи и прогнози; семантично картиране, чрез което се предлага семантична (ментална) карта на евиденциалността и епистемичността в българския език.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Мисля, че окончателното решение на научното жури, на което сме членове, няма да ни затрудни. Ние оценяваме едно безспорно качествено изследване, с достатъчно широка научно-методическа база, основаваща се на най-модерните и авторитетни световни трудове. Авторката му, проф. д-р Кр. Алексова се представя чрез него като утвърден учен с безспорен капацитет, който заслужено би получил научната степен „доктор на науките“. По-детайлната характеристика, някои критични бележки, препоръки и колебания от моя страна не могат да обезценят в никакъв случай казаното.

Те са резултат от факта, че проблематиката е близка до тази, с която и аз се занимавам, и по различни поводи съм мислила доста по нея.

Дисертацията се състои от увод, 4 глави, заключение, списък на цитираната литература. Към автореферата са добавени списъкът с публикациите по темата на дисертацията и приносите на изследването (по преценка на неговата авторка). В него са коментирани 389 примера (по-точно ексцерпирани източници са цитирани на с. 8-9 от дисертацията). В работата се съдържат 10 таблици, 18 графики и 18 схеми. Цитираните източници са 235. Общият обем на труда е 387 страници.

В първа глава се разглеждат в теоретичен план становищата за евиденциалността и модалността, съдържащи се в различни типологически класификации, както и мястото на дубитатива в тях. Втора глава е посветена на семантиката на дубитатива – отношенията му с възможността за изразяване на съмнение и недоверие; връзката с оценъчност и емотивност, контекстуални нюанси. Третата глава изследва формалните особености на дубитативната парадигма, вариантността на някои от формите и оценката според критериите на граматикализацията. Третата глава е посветена на взаимоотношенията между дубитатива и другите глаголни категории. Четвъртата глава описва употребите на дубитативните форми с различни типове изречения, в пряка и възпроизведена реч, някои ограничения и неутрализации.

Представени са доста подробно теоретичните становища на множество съвременни учени относно модалността, евиденциалността и епистемичността. Въпреки немалките различия между тях, за относително представително може да се приеме това на Уилет (Willet, Th.), според когото евиденциалните системи могат да се разграничат на базата на 3 основни типа евиденция: директна евиденция и два вида индиректна евиденция: преизказна и инференциална. Директната евиденция е визуална, слухова или друг вид сензорна евиденция. Преизказната се опира на вербално препредаване на реч и може да се поделни на втора ръка, трета ръка и т.нар. *folklore* като част от устното общуване. Инференциалната евиденция като вид индиректна евиденция може е евиденция на базата на резултати от наблюдавани ситуации и на евиденция на базата на ментални конструкти (с. 12-13 от Д).

Според авторката, в българския език дубитативът заедно с индикатива, конклузива (инференциала) и ренаратива (преизказването) изграждат четиричленна евиденциална глаголна категория.

Важен е и проблемът за епистемичността, тъй като „дубитативът безспорно е епистемично граматическо средство“. Според някои учени епистемичността и евиденциалността са отделни семантични зони (С. Чанг и Ал. Тимберлейк напр.)(с. 21-22 от Д). Епистемичната модалност дава характеристики на действието само по себе си и има стойностите възможност и необходимост.

Може да съществува и по-различна йерархия, каквато предлага Я. Найтс. Според него модалността е три типа: динамична, деонтична и епистемична. Динамичната модалност най-общо включва способност, (capacities/abilities/potentials) и потребност (needs/necessities). Деонтичната модалност се описва традиционно с термините разрешение и задължение, а епистемичната модалност изразява степен на истинност.

В отразената литература няма единомислие и относно отношението между евиденциалността и епистемичната модалност – нито спрямо обема на двете понятия, нито спрямо йерархията им и съществуването на обща зона между тях. Според една от трактовките евиденциалността и модалността са подредни на обобщаващата категория епистемност (Boye 2010). К. Бой напр. смята, че езиковото изразяване на епистемността като надредна категория обхваща евиденциалността (direct evidence (e.g. visual, auditory or unspecified) – indirect evidence (reportive, inferential or unspecified) и епистемичната модалност (certainty – partial (un)certainty/probability – complete uncertainty/epistemic possibility).

Дубитативът, разбран като резервираност на говорещия към предаваната чужда информация, има безспорно евиденциален характер, „защото с него се сочи източникът на информация – несобствено изказване от гледна точка на говорещия/пишещия. Епистемичността, която носи дубитативът, също е извън съмнение. Говорещият отхвърля достоверността на препредаваното чуждо изказване, което всъщност от логическа гледна точка ... е изразяване на степен на ангажираност с истинността на пропозиционалното съдържание, а от функционално-когнитивна позиция е субективна оценка на говорещия за степента на сигурност, че пропозицията е истинна“ (с. 28 Д).

Директната евиденция се свързва със сигурност в предаваната информация, докато индиректната евиденция – с частична (не)сигурност. Според Кр. Алексова обвързаността между евиденциалността и епистемичността е малко по-различна. „По отношение на българския език може да се конкретизира, че директността покрива

индикатива (неопосредстваната евиденциалност), а индиректността включва 3 опосредствани евиденциала – конклузив, ренаратив, дубитатив (с.33 Д).

В опита да се направи семантична карта на епистемичните глаголни категории в съвременния български език, Кр. Алексова диференцира две основни зони – на логическата епистемичност и на натуралната епистемичност. Граматикализирано средство в зоната на логическата епистемичност е презумптивът, чрез който се изразява епистемична вероятност. В рамките на натуралната епистемичност съществуват две подзони, отделени на базата на критерия неопосредствана : опосредствана информация за действието в изказването на актуалния говорещ. В подзоната на опосредстваността като отделни възли се включват конклузивът, ренаративът и дубитативът (с.34 Д)

Втора глава „Семантиката на дубитатива“ започва с логико-философска и психологическа интерпретация и опит за дефиниране на признаците недостоверност и съмнение („Дубитативът и изразяването на недостоверност и съмнение“ – с. 37 Д). Доверието и недоверието се представят от някои автори като имащи емоционален, рационален и волеви (според други автори – емоционалнооценъчен и когнитивен) компонент и са свързани с понятия като съмнение, увереност, истина, лъжа и др. ... Недоверието може да има допирни точки със съмнението, макар че не са припокриващи се понятия (с. 40-42 Д).

Съмнението се разглежда и като част от епистемичната модалност и се определя като „състояние на неувереност на говорещия в истинността, достоверността на пропозицията, основано на недостатъчност на знанията на субекта на речта (говорещия) за предмета на речта (за съдържанието на пропозицията)“ (дефиницията е от Гоголина 2002). Те са съотносими и с проблема за истината и истинността (с. 43 Д) .

Вторият раздел на главата, осмисляща семантичните нюанси, е свързана с оценъчността и емотивността (2. Дубитатив, оценъчност и емотивност – с. 44) И относно емотивността няма единомислие в науките с отношение към проблема. Емотивността се разбира като езиково изразяване на емоции (напр. по Коростова 2010), а според други емотивността е аспект на оценъчността (нейният субективен компонент) (напр. Вольф 2002).

Контекстуалните реализации (семантични нюанси) на дубитатива са обект на третия раздел от третата глава на дисертацията и са изключително много: неекспресивно съмнение в евентуалното извършване на действието в чуждото

първично изказване; експресивна негативна оценка за действието от чуждата информация поради неговата ненавременност, неизпълнимост, неефективност, безсмисленост, неоснователност, неприемливост; несъгласие с чуждо предложение, настояване, заповед; препредаване на неистинни твърдения; недоумение от несъстоятелността на твърденията и въпросите; неодобрение и отхвърляне на въображаемо, но възможно чуждо изказване; неприемане на чуждо настояване с израз на досада; отхвърляне с ирония на реализируемостта на действието в чуждото изказване; съмнение в искреността на автора на първичното изказване; несъгласие с чужда оценка и дистанциране от нея и др.

Множеството семантични нюанси според нас са доказателство за степента на непълна граматикализация на описваното явление, при което семантичен инвариант е трудно да се формулира. Или казано по друг начин, по-подходящо би било от семантичния анализ и семантичното разнообразие на явлението да се стартира в посока на обобщаване и унифициране на семантичния признак, а не към потвърждаване на многообразието. Неговото наличие може да бъде знак единствено за ниска степен или дори пълна липса на граматикализация.

Типологическият анализ на коментираното явление проследява наличието и формалната му реализация в редица езици. Според авторката, българският език е доказателство за това, че дубитативът може да бъде евиденциална субкатегория, а не само употреба на някой от косвените евиденциали или отделна категория, изразяваща съмнение и недоверие. Трябва да бъде направено уточнението, че в българския език дубитативът изразява резервираност, съмнение, недоверие към информацията в чуждо първично изказване, а не съмнение въобще (с. 72 Д).

Разнотипието на субективността в семантиката на категориите, имащи отношение към нея, е толкова осезаемо, че единствената възможност на дисертантката е да я признае, което само по себе си поражда неубедителност. Тя признава, че е необходимо „да бъдат разгледани особеностите на признака *субективност*, който при конклузива и при дубитатива придобива специфични конкретизации. При конклузива той се конкретизира до субективно изказване въз основа на собствен извод, заключение, обобщение, умозаключение, докато при дубитатива субективността се изразява в резервираност към предаваното чуждо изказване и негативно субективно отношение към него. Според нас обаче разликата между така описаните два вида субективност е значителна и ако тя е безспорен признак за едната парадигма, то тогава

не би била маркер на втората (едната има отношение към повода за изказване, а другата е отношение на говорещия към самото действие, подобно на субективността при наклоненията).

Описанието на дубитативната парадигма (с. 18 и сл. А; с. 118 и сл. Д) започва с обясненията на Ив. Куцаров и на Р. Ницолова за образуването на формите му, което е естествено, тъй като те са двамата учени, работили най-много върху явлението. Отговорът на въпроса обаче кой от двамата е прав, може да се даде едва след увереността, че явлението дубитатив е научно обосновано и правилно дефинирано.

Съвсем уместно анализът на парадигмата започва с теоретично и емпирично описание на съществуващите варианти. В някои от случаите у мен специално се пораждаат и въпроси. Авторката пише, че пасивни форми за сегашно и имперфект няма. Но често е доста трудно да се установи каква е формата (напр. в изречението *Той бил много издаван автор. Амиш!*). Ако признаем наличието на признака *резултативност* в морфологичните форми със страдателно причастие, би следвало да ги приемем за перфектни, но в парадигмата е отбелязано, че перфектни и плусquamперфектни форми дубитативът също няма (с. 20 от автореферата (А)). Отговорът ще зависи от интонацията, но тя би могла да бъде типично дубитативна (без дубитативна интонация може да определим подчертаните форми като преизказани перфектни или плусquamперфектни страдателни, но дали всичко зависи от интонацията?).

Подобен е и примерът на с. 201 Д, в който подчертаните форми са квалифицирани като аористни: (255) *Днес някои плачат, че Калчев бил изолирал града от страната. Заради него русенци били забравени дори от Бога!* (http://www.infotech.bg/homepages/mayor_kalchev/portret.htm) (01.04.2022 г.) (256) *Ама дали няма нещо за помагане? Тя, видите ли, толкова се била претоварила.* (БНК)

Тези форми не са ли перфектни или плусquamперфектни? Защото за аориста на с. 116 Д се твърди, че няма страдателни форми. Твърди се, че не съществуват и дубитативни форми за перфект и плусquamперфект, а примерите като че ли опровергават това?

От теоретична гледна точка са възможни дубитативни форми за синтетичния кондиционал (*ядвал бил*), но това, че не се срещат в корпуса на изследването не бива да се абсолютизира. Тези форми са изключително редки и с диалектно-разговорен нюанс и

се подлагат на неутрализации – така че е съвсем естествено да не са речево засвидетелствани; това още не е знак, че не съществуват (с. 21 А).

Според застъпването в дисертацията виждане причината за липсата на форми в описаните по-горе две частни парадигми на дубитатива (за перфект и плусквамперфект) е формална и би могла работно да се определи като **формално блокиране**. Обяснението на Г. Герджиков е, че „формата *чел бил* в своето родово значение лесно може да изрази и недоверие към чуждата информация“ в сферата на перфекта, съвпадащ с плусквамперфекта (Герджиков 1984: 215) (с. 180 Д).

Интересни са примерите от типа: *Ми те, нищо не можели да му направят, значи... и хич да не сме си мислили, че щял бил да дойдел* *някакъв си етичен модел!* (http://pharmclub.info/e107_plugins/chatbox_menu/chat.php?3000) (10.06.2014 г.) (с. 202 Д), при които преизказността като че ли е изразена два пъти: веднъж при спомагателния глагол (*щял бил да дойде*) и втори път – и при спрегаемия (*щял бил да дойдел*). При образуване на аналитичните граматически форми – особено при сложните, в см. на по-дългите, действия и психологическата тенденция особено важните в емоционално отношение форманти да се подчертават, повтарят, да се набляга интонационно върху тях. Вероятно е така и с *преизказването* и *дубитативността* в цитирания пример.

Параметрите на граматикализацията, вкл. и синтагматичните по квалификацията на Кр. Леман, доказват, и авторката правилно отчита това, че дубитативът е в процес на незавършила граматикализация. Парадигматичната вариантност е чувствителна, а тя би следвало да намалява с напредване на граматикализацията. Би следвало да намалява и синтагматичната вариантност, свързана с позиционната изменчивост на елементите и тяхната фиксираност в конструкцията, което също все още не е факт (с. 209-211 Д).

Интересна е композицията на раздела за отношението на дубитатива и другите морфологични категории на българския глагол (с. 252-284). Те фактически обясняват възможната контаминация между граматически признаци, вследствие от което употребената форма предава сбора им или пък той се преосмисля логически в тип контекстово значение на дубитатива. Избраната последователност предава системност на описанието и допринася за предвиждане на т. нар. контекстови употреби, които се оказват не резултат от въздействието на контекстови елементи, а на реализираните граматически признаци. Анализът е стандартно-традиционен за изследването на

граматически явления, но в случая е поставен на научна основа и това си проличава в текста, тъй като подобни данни в граматическите изследвания обикновено имат по-посредствен в методологическо отношение вид. И казаното е валидно за по-голямата част от подразделите на рецензираната дисертация.

Многоаспектността на изследването достига дори до отчитане на лексикалните модификатори за дубитативност (гл. *Дубитативът, лексикални модификатори за достоверност и маркери за емотивност* - с. 310-343 Д).

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Дисертацията анализира морфологично явление, което досега не е било обект на самостоятелен интерес в научно произведение.

При изследването са приложени научно-описателни и статистически методи, чрез които се представя говоримият език на съвременния етап, речевите предпочитания на говорещите и способността им да вникват в семантичните нюанси на употребяваните езикови явления.

Детайлното описание на дубитатива, епистемичността и евиденциалността дава възможност за типологически описания и прогнози.

Разнообразният контекст на употреба на изследваните форми допринася за детайлното им представяне в учебници и други пособия за изучаването на българския език като чужд.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд

18-те публикации на проф. д-р Кр. Алексова са произведения с високо научноизследователско качество, представени пред авторитетни форуми. Всички те са сериозни съчинения, чието обнародване е било съпроводено с интерес, коментари и дискусии. Публикувани са в представителни сборници, част от които индексирани в международните бази данни.

9. Лично участие на докторанта(ката)

Дисертацията и представените научни публикации са лично дело на проф. Красимира Алексова. Само две от статиите са писани в съавторство.

10. Автореферат

Авторефератът правилно отразява съдържанието на дисертацията и основните приноси моменти в нея.

Не съм констатирала в дисертацията да има текстове с белези на плагиатство.

11. Критични забележки и препоръки

1. Не е убедителна трактовката на Г. Герджиков за категориалната характеристика на дубитатива – като четвъртата, най-маркираната грамема на категория, основаваща се на 2 признака *преизказност* и *субективност*. В българската граматична традиция се смята за доказано, че както *преизказността* има самостоятелен категориален статут, така е и със *субективността*, която пък е в основата на наклоненията, нямащи общо с изследваната в случая *дубитативност* (според трактовката в рецензираната работа). Фактически произволно съчетаване на две категории наблюдаваме в почти всички учебници по български език от начален образователен етап, където са илюстрирани напр. шестте глаголни форми за лице и число. А могат да се дадат примери и с почти всички категории две по две.
2. Интересно е какво е положението с *адмиратива* и би било добре да се обясни по-подробно и на по-видимо в композиционно отношение място. Според авторката: „Застъпването в тази работа виждаме е по-тясно, тъй като под адмиратив се разбира изненадващо умозаклучение за разминаването на предишни знания на говорещия за състоянието на нещата и информацията в акта на комуникация, т.е. адмиративът в българския език представлява употреба на конклузивните форми с изразена изненада (за повече вж. Алексова 2003)“ (с. 269 от Д). Също така, ако приемем, че *бил*-формите са дубитативни, преизказаните конклузивни форми могат ли да бъдат недубитативни (напр. *Той е щял да дойде навреме, но са го задържали? > Той щял да дойде навреме ... ∨ Щял бил да дойде навреме...)?*
3. В богатата научна литература, разглеждаща отношенията между евиденциалността и епистемичната модалност, (за чието представяне в работата авторката ѝ може да бъде поздравена), владеят различията и многообразието, които се дължат на богатата семантична сфера на двете понятия. За БЕ обаче ситуацията е допълнително усложнена от факта, че основната част от евиденциалните разновидности са граматикализирани и

граматикализиращото унифициране нерядко ги изравнява в смислово отношение с т. нар. епистемичност (тя има отношение към истинността на изказването, а в лингвистичен аспект истинността е ирелевантна за езиковата семантика). Т. е. изследването на българската граматична система би следвало да допринесе за унификация и типизиране, неотговарящо на контекстовата разнообразност, валидна за езиците, в които евиденциалността (и епистемичността, ако приемем че са различни явления) не е граматикализирано, а единствено комуникативно-контекстово реализирано значение. Както пише самата Кр. Алексова на с.345, „Основната причина [за] неотчитането или пък целенасоченото изключване на дубитатива от евиденциалната система [...] е дефинирането на евиденциалността като независима от епистемичната модалност, което възпрепятства включването на дубитатива като евиденциал поради ясната му епистемична същност.

4. Според нас *нека-* и *да-*формите (с. 22 А) са пълноправни аналитични повелителни форми, чрез които в новобългарския език се запазва системно-структурната цялост на глаголната морфология, която би била сериозно нарушена от новообразуваните парадигми на преизказността и дистантните таксисни (или конклузивните) форми. А по принцип – да, аналитичните повелителни форми се образуват от *нека*, *да* или и двете частици + сегашна форма на спрегаемия глагол (всякаква обаче: резултативна, относителна, преизказана, страдателна, умозаключителна и т.н.) и именно възможността да се преизказват, доказва различния категориален статут на преизказването и наклоненията. Със семантика, най-близка като тип до тази на наклоненията, могат да се признаят *нека да*-формите (повелителни); *дано да* (желателни); *ще да* (предположителни). А съответните наклонения – за новообразувания с незавършила граматикализация в новобългарския език.
5. Обсъждането на понятия като недоверие, съмнение, недостоверност; а също и оценка, експресивност, афективност, емоционалност неминуемо изисква включването на логико-психологически и философски характеристики в анализа. В резултат от това, контекстово изразяваните признаци, формиращи понятията *евиденциалност* и *епистемичност*, стават дотолкова разнообразни, че се унищожава възможността за типизирането и унифицирането им в качеството на диференциален признак на дубитатива.

6. Струва ми се, че трябваше по-последователно да се опита уеднаквяването на терминологичния апарат на изследването. В него са използвани много научноинтерпретативни теории и свойствените им термини и макар че е направен опит да се унифицират върху научноизследователските позиции на Г. Герджиков, това като че ли не винаги е направено и създава предпоставки за евентуални смислови противоречия.

Би следвало да се помисли за някои конкретни терминологични неточности от типа: „Разглежда се също така редуцирането на страдателната дубитативна парадигма поради неутрализирането на признака резултативност (перфектност) в страдателния залог“. При страдателния залог (с формален показател страдателно причастие и форма на спомагателните глаголи *съм, бъда, бивам*) *резултативността* не се редуцира, т.е. не става ирелевантен признак (както се редуцира *относителността* при преизказването и вследствие от това формите могат да са както относителни, така и неотносителни), а всички страдателни форми стават маркирани с *резултативност*, поради семантиката на страдателното причастие.

7. В композиционно отношение може би работата би спечелила, ако се беше „разговарила“ от научни обяснения и дефиниции по някои от лингвистичните понятия, по-периферно свързани с темата (напр. за омонимията; за различията между оценъчност, експресивност, емоционалност и др.). А в някои случаи и тематично свързани, но съдържателно по-странични научни факти като „грамемата като диартрема, т.е. като единица на морфологичното равнище, която е член на разчленяването на общия клас (на дадена част на речта) по релевантни диференциални признаци“ (с. 253 от Д); разграничението на Г. Герджиков между нетерминални и терминални грамемии, както и между нехомогенни и хомогенни грамемии и др. Изобщо обясненията за взаимодействието и взаимовръзката между граматическите признаци с категориален потенциал (с. 278-289 Д) съдържат спорни моменти и повод за дискусии.

12. Лични впечатления

Професионалните занимания на проф. д-р Красимира Алексова са свързани с преподаването на български език – в различни форми, специалности и специализации и на различни студенти. Аз я познавам като един от колегите от СУ, най-ангажирани със

студентското научно израстване. Работата ѝ със студентите и авторитетността ѝ сред тях я представя като ерудирана и отговорна, с изключителна взискателност и грижа за научното и професионалното израстване на талантливите студенти на СУ.

Разбира се, участието на проф. д-р Кр. Алексова в научни срещи също винаги ми е правело прекрасно впечатление – с отдадеността и вниманието към различните проблеми на българската граматика, върху които работи в научно-методическото направление на големия наш лингвист Георги Герджиков.

13. Препоръки за бъдещо използване на дисертационните приноси и резултати

Рецензираното изследване има всички качества на сериозен научен труд, посветен на малко проучено явление в граматическата система на българския език. То принадлежи към явленията, формирали се в процеса на качествените изменения на нашия език през вековете, които го отличават от родствените славянски езици, допринасят за уникалността му и го сродяват с балканските езици и с турския. Изследването на проф. д-р Красимира Алексова е добре да бъде публикувано, а подготовката за отпечатване ще бъде и последното обмисляне на приносните моменти в него.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на СУ „Св. Климент Охридски“.

Дисертационният труд показва, че авторката проф. д-р Красимира Славчева Алексова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения и в работата си демонстрира способности за провеждане на оригинално и приносно научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензирания дисертационен труд, автореферата, постигнатите резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди научната степен „доктор на науките“ на проф. д-р Красимира Славчева Алексова** (в област на висше образование 2. *Хуманитарни*

науки; професионално направление 2.1. Филология (Български език – Съвременен български език)).

10.09.2022 г.

София

Рецензент:.....

(проф. д.ф.н. Вера Маровска)